

NARJAN ATABAEVANIŃ GÚRRIŃLERINIŃ TEMATIKALIQ SHEŃBERI HÁM IDEYALIQ BAĖDARLARI.

Sipatdinova Qumar

Berdaq atındaġı Qaraqalpaq mámleketlik universiteti studenti.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20535446>

ARTICLE INFO

Received: 20th May 2026

Accepted: 21st May 2026

Published: 30th May 2026

KEYWORDS

*Gúrriń, ańlaw procesi,
Psixologiyalıq tallaw, sociallıq
ortalıq.*

ABSTRACT

Bul maqalada Narjan Atbaevaniń gúrrińleriniń ideyalıq-tematikalıq ózgesheligi sonıń menen birge ideyalıq baĖdarı tuwralı pikir júritiledi.

Narjan Atabaeva gúrrińleriniń tema sheńberi keń bolıp, onda sociallıq-ruwxıy máseleler, adamgershilik, mehir-muhabbat, shańaraqılıq qádiriyatlar hám hayal ruwxıyılıǵınıń quramalı tárepleri kórkem talqılaw arqalı ashıp beriledi. Jazıwshınıń dóretiwshiliginde tiykarǵı itibar insanniń ishki dúnyasını ashıwǵa, onıń turmıslıq tájiriybeleri, ruwxıy keshirmeleri hám jámiyet penen baylanısın súwretlewge qaratılǵan. Hújjetlerde atap ótiliwinshе, Atabaevaniń gúrrińleri kóbinese ápiwayı adamlar táǵdiri, olardıń miynet, sadıqlıq, muhabbat hám turmıs sınaqları menen baylanıslı jaǵdayların kórsetedi. Máselen, "Ádiraspan monshaqları"[1] gúrrińinde qaharmanniń jámiyettegi óz ornın ańlaw procesi hám ózin tabıwdaǵı ishki azapları tereń psixologiyalıq tallaw arqalı súwretlengen. Gúrrińniń orayında qaharmanniń ruwxıy hám ádep-ikramlılıq sheshimleri, sonday-aq, sociallıq ortalıq penen qarama-qarsılıqları jatadı.

Sociallıq-ruwxıy máseleler talqılawında Atabaeva qaharmanlarınıń ishki keshirmelerin, olardıń turmıslıq tájiriybeleri arqalı sáwlelendiredi. Povestlerde avtor ádette ápiwayı waqıyalardı paydalanadı, biraq olardı tereń ruwxıy-psixologiyalıq tallaw menen bayıtadı. Máselen, "Shiń qobız sestі" novellasında qaharmanniń shańaraq hám jámiyet penen qatnasıqları, ózligin ańlaw procesi sociallıq kontekst penen únles halda ashıladı. Sonıń menen birge, Atabaeva shıǵarmalarında ádep-ikramlılıq máseleleri, insaniy sadıqlıq, doslıq hám insanniń jámiyettegi ornı sıyaqlı temalar da oraylıq orın iyeleydi. Gúrrińlerindeki konfliktler kóbinese shaxs hám jámiyet, insan hám onıń ishki sezimlik dúnyası arasındaqı qarama-

qarsılıqlardan kelip shıgadı. Bul bolsa jazıwshınıń kórkem hám jámiyetlik máselelerdi úylesikli túrde sáwlelendiriw principin kórsetedi.

Gúrrińlerde adamgershilik, mehir-muhabbat hám shańaraqlıq qádiriyatlardıń súwreti ayırıqsha áhmiyetke iye. Atabaeva qaharmanların turmıslıq hám ápiwayı jaǵdaylarda súwretlep, olardıń shańaraqlıq qatnasıqların, ata-ana hám perzentler menen bolǵan baylanısların, mehir hám sadıqlıq penen baylanıslı keshirmelerin ashıp beredi. Máselen, "Asqardıń aǵası" gúrrińinde qaharmanlar shańaraqtaǵı mehir-muhabbat, aǵa-iniler hám apa-qarındaqlar qatnasıqları arqalı xarakterlenedi. Sonday-aq, "Alistaǵı atlar" toplamındaǵı gúrrińler shańaraqlıq qádiriyatlardı turmıslıq detallar menen kórsetedi: qaharmanlardıń kúndelikli miyneti, óz-ara qatnasıqları, mehir hám ğamxorlıq arqalı sociallıq hám ruwxıy-ádep-ikramlılıq qádiriyatlar ashıladı.

Hayal ruwxıy dúnyasın ashıw Atabaeva gúrrińleriniń eń áhmiyetli táreplerinen biri esaplanadı. Jazıwshı hayal obrazların súwretlewde onıń ishki keshirmelerin, ózin-ózi ańlaw procesin, muhabbat, sadıqlıq, jámiyet tárepinen júklengen minnetlemelerin tereń psixologiyalıq tallaw menen sáwlelendiredi. Máselen, "Kelinshek" gúrrińinde qaharmanıń shańaraqtaǵı roli, ishki gúresleri hám ózin tabıwdaǵı azapları real turmıslıq waqıyalar tiykarında súwretlengen. Sol tárizde, "Bul muhabbat edi..." gúrrińinde de hayal qaharmanıń muhabbatı, sadıqlıǵı hám arız-úmitlerin ishki monolog, detal hám waqıya rawajlanıwı arqalı ashıp beriw múmkin. Bul gúrrińler jazıwshınıń hayal ruwxıy dúnyasın súwretlewdegi názikligin hám psixologiyalıq sezgirliğin kórsetedi, sonday-aq, onıń kórkem usılınıń ózine tán tárepi esaplanadı.

N.Atabaevaǵa tán dóretiwshilik usıl hám poetikalıq pikirlew. Narjan Atabaevanıń dóretiwshiliginde kórkem usıl hám poetikalıq pikirlew onıń gúrrińlerin basqa qaraqalpaq prozasınan ajratıp turatúǵın áhmiyetli ózgeshelik bolıp tabıladı. Shıǵarmalarında tildegi ápiwayılıq hám obrazlılıq bir-birin tolıqtradı hám oqıwshıǵa qaharmanlardıń ishki dúnyasın, ruwxıy keshirmelerin ayqın seziwge imkaniyat beredi. Jazıwshı tilde quramalılıq hám artıqsha bezewden awlaq turadı, biraq hár bir gáp, hár bir sózdiń ózine tán salmaǵı, ırǵaǵı bar. Máselen, "Kelinshek" gúrrińinde qaharmanıń úyge kirgen waqıttaǵı jaǵdayın súwretlep, ol bılay sóyleydi: "Úydiń esigi áste ashıldı hám ishten jıllı hawanıń iyisin sezdim," [2] (bul gáp ápiwayı bolıwına qaramastan, oqıwshı qaharmanıń ruwxıy jaǵdayın, onıń úyge bolǵan mehirin dárhal ańlaydı. Usı tárizde, jazıwshı ápiwayılıq arqalı obrazdı jáne de janlı hám turmıslı etedi.

Detal hám súwretlew quralları Atabaevanıń kórkem usılınıń jáne bir áhmiyetli principi. Gúrrińlerde avtor waqıyanı ápiwayı etip súwretlep, hár bir detaldı obraz dóretiw quralı sıpatında paydalanadı. Máselen, "Asqardıń aǵası" gúrrińinde ol bılay jazadı: "Stoldıń ústinde eski sháynek qaldı, onıń astında elege shekem shiyki japıraqlar qalǵanday edi," [1](bul ápiwayı detal qaharmannıń ómirlik ortalıǵın, oǵan baylanıslı esteliklerin hám ruwxıy jaǵdayın ashıp beredi. Solay etip, hár bir kishi súwretlew gúrrińge jan baǵıshlaydı hám qaharman xarakterin jáne de tereńirek ashadı. Detallar arqalı Atabaeva oqıwshıǵa qaharmannıń ishki dúnyası hám qorshaǵan ortalıq arasındaqı únleslikti sezdiredi.

Psixologiyalıq súwretlewdiń ornı Atabaevanıń gúrrińshiliginde oraylıq orında turadı. Onıń qaharmanları kóbinese ishki monolog, pikir aǵımı hám ruwxıy keshirmeler arqalı súwretlenedi. Máselen, "Oǵulnabat" gúrrińinde qaharman ózin ishki qıyınshılıqlar menen gúresip atırǵanın bılayınsha bildiredi: "Ne qılayın, qayda barayın, dúnya maǵan qarsı shıqqanday sezildi," [2](bul sózler arqalı oqıwshı qaharmannıń táshwishin, qarar qabıl etiwdegi qıyınshılıqların hám ishki qarama-qarsılıqların tolıq sezedi. Sonıń menen birge, Atabaeva psixologiyalıq súwretti waqıyalar menen úylestirip, qaharmannıń sheshimleri menen háreketlerin logikalıq rawajlandıradı, sonlıqtan gúrrińdegi haqıyqatlıq hám psixologiyalıq qıyınshılıq bir-birin tolıqtıradı. Jazıwshınıń kórkem usılında poetikalıq pikirlew de óz kórinisin tabadı. Ol gúrriń janrında bolıwına qaramastan, poeziyalıq obrazlar hám til ırǵaqları arqalı oqıwshıǵa estetikalıq zawıq beredi. Máselen, "Bul muhabbat edi..." gúrrińinde ol bılay jazadı: "Ay nurında kósheler tınısh, biraq júrek ishinde shawqım bar edi," bul gáp haqıyqatlıqtı poetikalıq talqılaw menen ashıp beredi hám qaharmannıń ishki ruwxıy dúnyasın jáne de janlandıradı. Solay etip, jazıwshı gúrrińlerinde poeziyalıq pikirlew psixologizm menen uyǵınlasıp, oqıwshıda sezimlik oyanıw hám pikirlewdi oyatadı.

Sonday-aq, Atabaevanıń gúrrińlerinde til hám obrazlılıq bir-birin tolıqtıradı. Ápiwayı, biraq mazmunlı sózler, ápiwayı sóz dizbekleri arqalı ol quramalı ruwxıy keshirmelerdi ashadı. Máselen, "Kewilge sıymagan dártler" gúrrińinde qaharmannıń kewlinde jılap turatuǵın dártin bılayınsha súwretleydi: "Kewlimdi sózler jetpeydi, biraq júregimde ol jarqıraydı," bul ápiwayı gáp arqalı oqıwshı qaharmannıń ishki jaǵdayın hám onıń sezimlik júgin dárhal ańlaydı. Sonıń menen birge, detal hám ishki monologlardan paydalanǵan halda, jazıwshı qaharman xarakterin rawajlandıradı hám gúrrińniń kórkem ırǵaǵın bekkemleydi.

Juwmaqlap aytqanda, Narjan Atabaeva gúrrińshiliginde kórkem usıl hám poeziyalıq oylaw ózine tán ózgeshelikke iye. Ol tildiń ápiwayılıǵı hám obrazlılıǵın birlestiredi, detallar hám súwretlew qurallarınan paydalanadı, psixologiyalıq súwretti oraylıq orınǵa qoyadı. Sonıń

menen birge, gúrrinlerde poetikalıq pikirlew qaharmannıń ruwxıy dúnyasın hám haqıyqatlıqtı jáne de tereńirek ashıwǵa xızmet etedi. Jazıwshınıń bul principi onıń qaraqalpaq prozasında ózine tán hawazın jaratıp, qaharmanlardıń ishki dúnyasın oqıwshıǵa janlı, ápiwayı hám sezimler menen bayıtılǵan halda jetkeriwge múmkinshilik beredi.

Paydalanılǵan ádebiyatlar:

1. Ámiwdarya” jurnalı 2022-jıl №2-san
2. Ámiwdarya” jurnalı 2024-jıl №4-san
3. Járımbetov Q, Genjemuratov B. Ádebiyat teoriiyası -Tashkent, 2018

